

Ferslev Byvej, Ferslev. Undersøgelse af bebyggelse fra jernalder, vikingetid, middelalder og renæssance

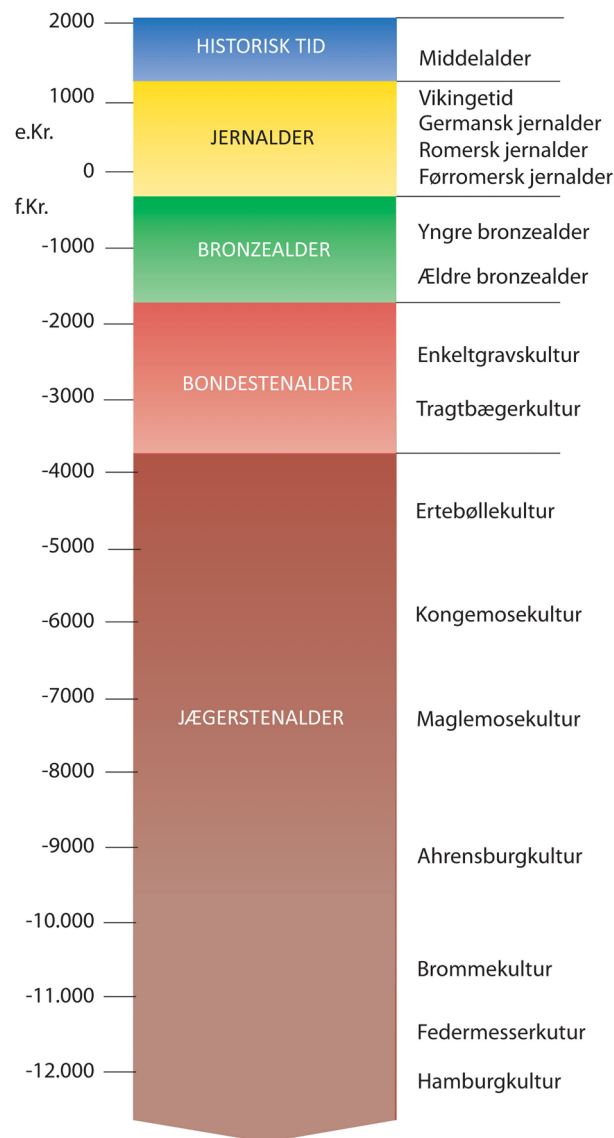
Museumsinspektør Christian Klinge

Foto: Nordjyske Museer

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Tidlig Neolitikum B/C	4
Yngre Romersk Jernalder	4
Yngre Germansk Jernalder/Ældre Vikingetid	5
Middelalderen	6
Renæssancen	7
Sammenfatning	8

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over Nordjyske Museers arkæologiske udgravning på Ferslev Byvej. Udgravningen blev udført i perioden 20/4 2021 til den 12/5 2021 og resulterede i udgravningen af bygninger fra yngre romersk jernalder, yngre germansk jernalder/ældre vikingetid, 1300-tallet, renæssancen og nyere tid. Bebyggelsen giver et indblik i en kompleks landsbyhistorie fra, den opstår i jernalderen og frem til i dag.

Undersøgelsens baggrund

Bygherre og ejer af matriklerne 2a, 4a, Ferslev By ønskede at bebygge grundene med dels parcelhuse dels rækkehuse til udlejning. Projektet var et led i bygherres ønske om at forskønne denne del af landsbyen Ferslev. Indtil 2021 stod en faldefærdig landbrugsejendom på stedet. En større forundersøgelse blev udført i perioden 14-15/12 2020 og 25/3 2021, og der blev i søgegrøfterne fundet bebyggelse fra vikingetid og tidlig middelalder fordelt på to fundområder.

Lokalområdet i fortiden

Området ligger på et næs ud til Østerådalen, sydvest i landsbyen Ferslev. Området afgrænses af landevejen gennem Ferslev mod øst og markante skrænter mod nord og mod syd. Landskabet bærer i det hele taget præg af massive reguleringer og udgravninger, hvilket slører billedet af fortidens landskab. Næsset ligger omkring 15 meter over havet, og engen neden for ligger ca. 7,5 meter over havet.

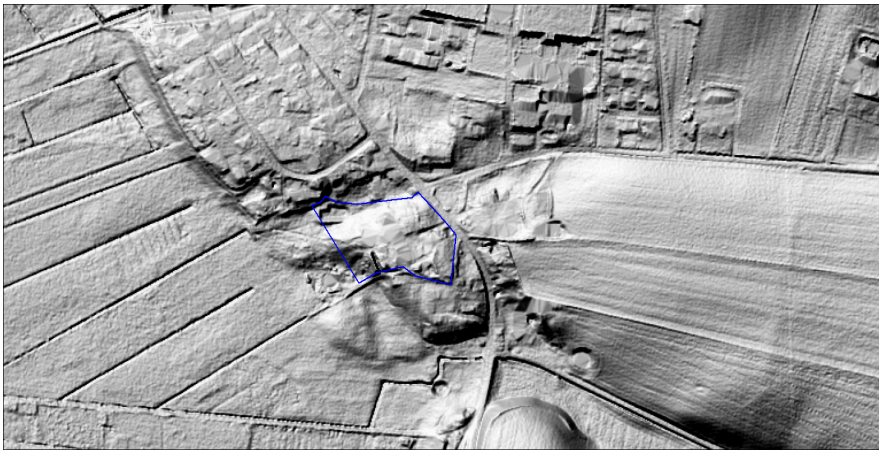

Fig. 1: Lidarscanning, der viser terrænet omkring udgravningsområdet. Nord er opad.

Undersøgelsesområdet ligger umiddelbart syd for Ferslev kirke i udkanten den historiske bykerne af landsbyen Ferslev. Ferslev kirke er en traditionel himmerlandsk landsbykirke opført i kvadersten i formentlig anden halvdel af 1100-tallet. I kirken findes en runesten (sted- og lokalitetsnr. 120102-48) fra 1000-tallet. Alene placeringen af undersøgelsesområdet i den gamle landsbyerne gør området interessant, da den arkæologiske viden om Himmerlands landsbyer og landsbyudvikling i middelalderen er begrænset.

På Original 1-kortet fra 1810 ses der på stedet en dobbeltgård; gården har nr. 6 på dette kort (fig. 2). Med stor sandsynlighed kan denne dobbeltgård føres tilbage til renæssancen, muligvis senmiddelalderen. Dobbeltgården er erstattet af én enkelt gård på de høje målebordsblade fra 1880'erne. Det er denne gård, der nyligt er blevet nedrevet for at give plads til den nye bebyggelse.

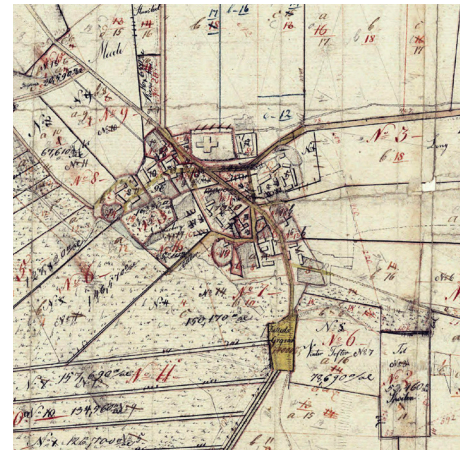

Fig. 2: Original 1-kortet over Ferslev by fra 1810. Det undersøgte område ligger ved gård 6 centralt på kortudsnittet. Øverst ses Ferslev Kirke. Nord er opad.

Undersøgelsens resultater

Undersøgelsens arkæologiske fund fordeler sig primært over perioden 300-tallet og 700- til 1600-tallet e.Kr. Der er en del anlæg, som ikke kan henføres til en overordnet konstruktion, men de mange og meget tætliggende stolpehuller vidner om en intensiv udnyttelse af området gennem mange århundreder. Tydeligst er det, at grunden må være tæt bebygget i begyndelsen af vikingetiden samt fra middelalderen og frem til i dag. Undersøgelsen viser, at landsbyen Ferslev har eksisteret på dette sted siden begyndelsen af vikingetiden. I det følgende vil de væsentligste anlæg blive fremstillet kronologisk.

Fig. 3: Oversigtsplan med alle opmålte anlæg i de to udgravningsfelter. De tolkede bygninger er angivet med grå ramme og blå farve. Nord er opad.

Tidlig Neolitikum B/C

Et enkelt stolpehul fremviser en ^{14}C -datering til 3641-3507, 3430-3381 f.Kr. (95.4% sandsynlighed). Denne tidligneolitiske datering er lavet på et stykke forkullet hasseltræ, der er yngre end tre år. Materialet må anses som være ældre forurening i stolpehullet, der indgår i en yngre bygning. Men på trods heraf er den alligevel et muligt vidnesbyrd om rydningen af landskabet med henblik på noget af den ældste agerdyrkning i området.

Yngre Romersk Jernalder

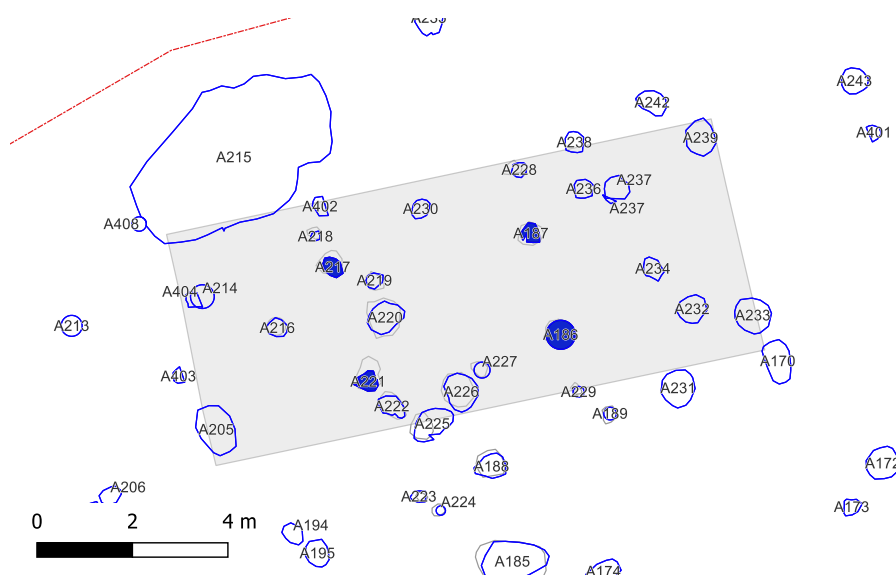

Fig. 4: Plan over bygningen fra yngre romersk jernalder. Nord er opad.

I det vestligste udgravningsfelt var en enkelt bygning med en treskibet konstruktion. Bygningen er orienteret øst-vest og svagt forskudt mod sydvest. Bygningen har været knap fem meter bred, mens bevaringsgraden ikke siger noget om længden. Det er derfor muligt, at de manglende stolper ikke er bevaret. Bygningen er ¹⁴C-dateret ud fra materiale i en af stolperne til 250-419 e.Kr., hvilket svarer til yngre romersk jernalder. Bygningen er eneste fund fra denne periode, men der er undersøgt bebyggelse og grave fra perioden umiddelbart nord for Ferslev, blot en lille kilometer fra denne undersøgelse (ÅHM 7120, 120102-62 og -63). Disse to fund udgør utvivlsomt dele af samme bebyggelse fra perioden.

Yngre Germansk Jernalder/Ældre Vikingetid

Fig 5: Grubehuset ses her som en mørk aftegning i jorden med Ferslev kirke i baggrunden.

Ligeledes fra det vestlige udgravningsfelt var der fund fra perioden 600-800-tallet. Fundet udgøres af et enkelt grubehus og en stolpe, indeholdende resterne efter brændt ovnkappe.

Grubehuset var 3 x 2,5 meter i fladen og havde en bevaret dybde på ca. 30 cm. Området var enten meget terrænreguleret eller meget nedslidt, og det er derfor meget sandsynligt, at den oprindelige dybde har været større. Grubehuset havde en tagbærende konstruktion bestående af to stolper med en orientering øst-vest.

Grubehuset er dateret med tre ¹⁴C-dateringer, der alle lå inden for perioden ca. 650 til 850 e.Kr., hvilket daterer grubehuset til en periode fra yngre germansk jernalder til den ældste vikingetid. Denne datering stemmer fint overens med den dateringsramme, som grubehuse i Limfjordsområdet normalt ligger inden for. Det er også undersøgt grubehuse ved førnævnte udgravning nord for Ferslev (ÅHM 7120, 120102-62 og -63). En nærliggende stolpe med en del brændt lerkliningsmateriale er dateret til omtrent samme periode som grubehuset.

I det større østlige felt blev en større bygning undersøgt. Bygningen kan have været samtidig med ovenstående grubehus. Bygningen er en treskibet konstruktion med fire sæt tagbærende stolper, og den har været op mod 15,5 meter lang og haft svagt krumme langvægge. Vægstolper indikerer en bredde på ca. 5,7 meter på det midterste sted. Der er én ¹⁴C-datering fra bygningen, som har en datering i perioden 689-890 e.Kr. Selvom dateringen gør bygningen omtrent samtidig med grubehuset, kan den meget brede dateringsramme åbne for muligheden af, at de to bygninger ikke har stået

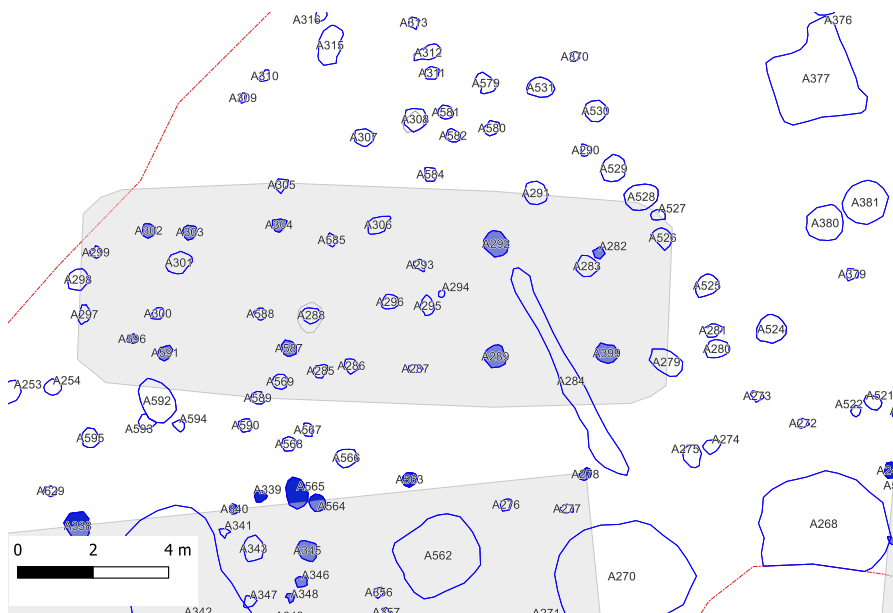

Fig. 6: Plan over bygningen fra ældre vikingetid. Nord er opad.

på samme tid. En nærtliggende stolpe uden for bygningens konstruktion er ¹⁴C-dateret til 773-978 e.Kr. Generelt for undersøgelsen er en meget stor mængde anlæg, der ikke kan henføres til nogen større konstruktion. Dette tages til udtryk for en ret kontinuerlig bebyggelse gennem hele den periode, som der er udskilte bygningskonstruktioner fra, dvs. fra 700-tallet og frem til i dag, muligvis med et ophold i yngre vikingetid og ældre middelalder.

Middelalderen

Der er ved undersøgelsen ikke udskilt bygninger med sikker datering til middelalderen. Men der er alligevel stor sandsynlighed for, at der findes middelalderbygninger i udgravningsfelterne. Særligt i det store østlige felt er der mange stolpehuller, der kan stamme fra bebyggelse fra denne periode.

Et stolpehul, som var en del af den tagbærende konstruktion i en anden bygning, blev ¹⁴C-dateret til 1280-1395 e.Kr. Dateringen er vurderet til at være yngre kontaminering via dyregange i stolpehullet. Denne tolkning er naturligvis behæftet med yderste usikkerhed. Alligevel viser dateringen, at der er aktiviteter på grunden også i middelalderen.

Et andet stolpehul, som er en del af en yngre bygning, er ligeledes ¹⁴C-dateret. Bygningen beskrives i det følgende afsnit. Denne datering falder i perioden 1321-1436 e.Kr. Dette resultat tolkes som, at bygningen har en meget lang brugstid eller måske mere sandsynligt, at der har været flere jævnstore bygninger på samme sted gennem flere århundreder. Det sidste var f.eks. også tilfældet i Storvorde på gården Melsted, (ÅHM 6430, 120112-15).

Udover de nævnte anlæg blev der, dog som løsfund, også fundet et stykke af en pølseformet hank fra en glaseret kande fra 1300-tallet (fig. 7).

Fig. 7: Den pølseformede hank fra en glaseret middelalderkande.

Renæssancen

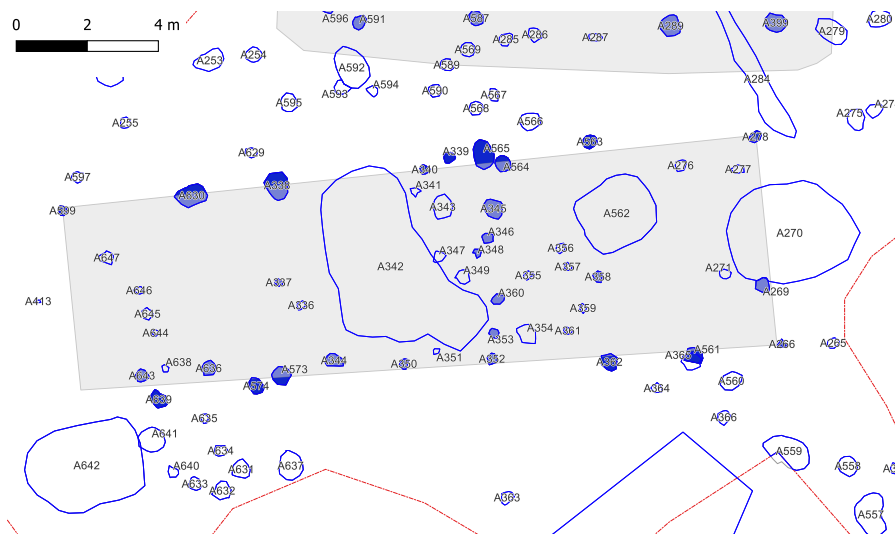

Fig. 8: Plan over bygningsfaserne fra midaldler og renæssance. Nord er opad.

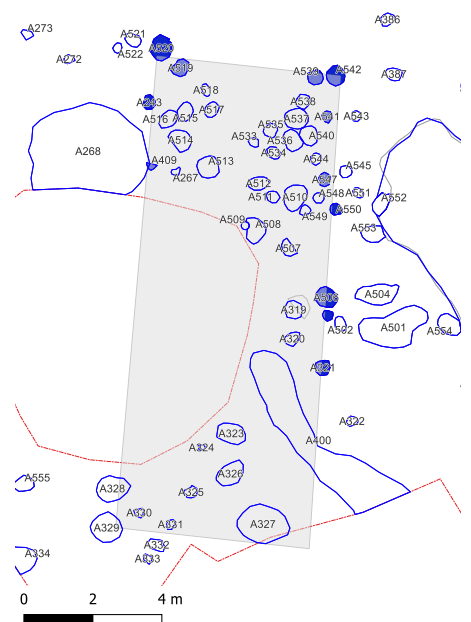
Fra renæssancen blev der udskilt to bygninger. Den ene er som beskrevet ovenfor sandsynligvis en serie af flere bygninger med samme udstrækning og opført på samme sted. Bygningen består af en stor samling af stolper. Der er i alt 22 stolper, der kan tolkes som tagbærende vægstolper. Det store antal stolper i væglinjen tyder på en lang brugstid for bygningen eller på, at der er flere faser af forskellige bygninger, opført på samme sted. Den sydlige væglinje har flest bevarede stolper, og særligt denne væglinjes flere parallelle rækker af stolper antyder flere bygninger. Man kan trods de ret dårlige bevaringsforhold give et bud på en faginddeling på 2-2,4 meter i bygningen. Det er en forholdsvis bred faginddeling sammenlignet med bevarede bindingsværksbygninger fra renæssancen, men det svarer til fagbredden i en bygning fra 1500-tallet udgravet i Storvorde (ÅHM 6430, 120112-15). Bygningen har en mulig, nord-syd orienteret skillevæg, men der kan også være tale om en bevaret gavl fra en af de mange bygningsfaser. I denne bygningsfase må det i så fald have været en kortere bygning. Bygningen har været omkring 19 meter lang, men kan som nævnt have faser, der har været kortere. Bredden har, i hvert fald i nogle af faserne, været let trapezformet, 5,8 meter i østenden og 5,2 meter i vestenden. Men også bredden kan have varieret en smule faserne imellem. Et meget rodede fyldskifte, der ligger på tværs af hele bygningen, kan muligvis tolkes som resterne efter et muret ildsted i bygningen (fig. 8, A342).

Udover den ovenfor omtalte datering fra 1300-1400-tallet findes en anden ¹⁴C-datering til perioden 1474-1638 e.Kr. Placeringen af bygningen stemmer nogenlunde overens med placeringen af det nordlige stuehus på dobbeltgården nr. 6, på Original 1-kortet fra 1810. Det er derfor en mulighed, at det er samme bygning.

Den anden bygning fra renæssancen lå øst for den forrige og var i modsætning til denne orienteret nord-syd (fig. 9). Bygningen er identificeret ud fra en omtrent rektangulær koncentration af anlæg, både stolpehuller, fyldskifter og stenspor. Denne koncentration er omkranset af anlæg, der kan opfattes som væglinjen i denne lidt svært tolkelige bygning. Bygningen ligger ud til feltgrænsen mod syd, og længden kan derfor ikke fastslås. Denne har være mere end 13 meter. Bredden har været lidt over 5 meter.

Bygningen tolkes som en bindingsværksbygning opført på syldsten. Den vanskelige tolkning fremkommer af, at der næppe har været nogen jordgravet bærende konstruktion, og bygningen fremstår derfor udelukkende som

Fig 9. Plan over den nord-syd orienterede bygning. Nord er opad.

følge af de aktiviteter, der har foregået inde i bygningen. De mange huller, der er gravet inde i bygningen, tyder på en lang brugstid samt, at det nok har været en økonomibygning af en slags, f.eks. en lade eller stald.

Der foreligger en enkelt ¹⁴C-datering fra denne bygning, dateret til perioden 1510-1798 e.Kr. På Original 1- kortet fra 1810 findes der ingen østlænge i den nordlige del af dobbeltgården nr. 6, og det er derfor sandsynligt, at denne bygning er nedrevet inden 1810.

Sammenfatning

Undersøgelsen af grunden i Ferslev viser, at landsbyens bebyggelse på dette sted i hvert fald kan følges tilbage til 700-tallet e.Kr. og med mere spredt bebyggelse tilbage til yngre romersk jernalder. Bebyggelsen Ferslev har en -lev endelse. Bebyggelser med -lev endelser regnes traditionelt for at opstå i perioden mellem yngre romersk jernalder og vikingetiden. Resultaterne herfra bekræfter dette. Det skal dog bemærkes, at der på dette sted ikke er fund med dateringer fra yngre vikingetid og tidlig middelalder. At Ferslev har været en bebyggelse i denne periode, vidner den romanske kirke og runestenen i våbenhuset dog om. Det kan være, at det netop undersøgte område har være i periferien af Ferslev indtil midten af middelalderen, og at 900-1200-tallets landsby skal findes på det lidt større og mere flade plateau nord for denne udgravning og umiddelbart omkring kirken.

Udgravningsdata

Ferslev Byvej, Ferslev.

- Nordjyske Museer jnr. 7374
- Udgravningsperiode: 20/4 til 12/5 2021
- Fund & Fortidsminder: 120102-61
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 20/09983
- Bygherre: SLK-ejendomme ApS
- Undersøgt areal: 1677 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Kirstine Schrøder Hansen
 - Museumsinspektør Christian Klinge
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg